

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
ของเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนในจังหวัดชุมพร

The relationship between
Health Literacy and Pesticide Poisoning Prevention Behaviors among Durian Agricultural
Workers, Chumphon Province.

(Received: September 27,2025 ; Revised: September 29,2025 ; Accepted: September 30,2025)

สำเร็จ นพชำนาญ¹ มนต์ทิพา ทองดี² ยาดา นพชำนาญ³
Samroeng Nopchamnan¹ Monthipa Thongdee² Yada Nopchamnan³

บทคัดย่อ

การศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาความรู้ด้านสุขภาพ พฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 134 คน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 86.57 มีอายุเฉลี่ย 53.07 ปี ช่วงอายุ 45-54 ปี ร้อยละ 34.33 ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 74.63 รองลงมาคือ รับจ้างฉีดครั้งคราว ร้อยละ 16.42 และร้อยละ 8.95 เป็นเจ้าของสวน เกษตรกรเคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสารเคมีและสุขภาพ ร้อยละ 64.93 จากเจ้าหน้าที่ทางเกษตร ร้อยละ 21.64 และจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร้อยละ 21.64 มีคะแนนเฉลี่ยรวมด้านความรู้ความเข้าใจมีค่าเฉลี่ย 6.86 ± 1.955 ซึ่งบ่งชี้ว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับปานกลางค่อนข้างดี ด้านพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี ส่วนใหญ่ร้อยละ 88.06 มีการล้างมือหลังจากผสมสารเคมีทันที และพบว่าระหว่างความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยค่าสหสัมพันธ์ ($r=0.355, p<.001$)

คำสำคัญ: ความรู้ด้านสุขภาพ พฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษ

Abstract

This cross-sectional study aimed to study health literacy, behaviors to prevent pesticide allergy, and the relationship between health literacy in preventing pesticide allergy and behaviors to prevent pesticide allergy in durian farmers. The sample consisted of 134 people.

The study results revealed that the majority of the sample (86.57%) were male, with an average age of 53.07 years and 34.33% of them being in the age range of 45-54 years. Most of them were employees (74.63%), followed by hired sprayers (16.42%), and 8.95% were orchard owners. 64.93% of the farmers had received information about chemicals and health from agricultural officials (21.64%) and public health officials (21.64%). The average score for knowledge and understanding was 6.86 ± 1.955 , indicating that farmers had moderate to good knowledge. Their behavior in preventing the dangers of pesticide use was good, with the majority (88.06%) washing their hands immediately after mixing chemicals. It was found that farmers' health literacy had a statistically significant positive relationship with their behavior in preventing pesticide allergy, with a correlation coefficient ($r = 0.355, p < .001$).

Keyword: health literacy, Pesticide Poisoning Prevention Behaviors

¹ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังไผ่ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

² พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

³ พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

บทนำ

จังหวัดชุมพรเป็นหนึ่งในจังหวัดที่พบว่ามีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสูง เนื่องจากมีแหล่งปลูกและส่งออกผลไม้ โดยเฉพาะทุเรียนซึ่งเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญ และได้ชื่อว่า เป็นราชาผลไม้ (King of Fruit) โดยในปี พ.ศ.2567 มีพื้นที่ให้ผลผลิตสูงถึง 886,295 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 1,415 กิโลกรัม ซึ่งสูงที่สุดในพื้นที่ปลูกทุเรียนภาคใต้ และคาดว่าผลผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2566 เนื่องจากมีการเพิ่มพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้น จากความต้องการของตลาดที่สูงขึ้น ประกอบกับราคาทุเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี มีแนวโน้มได้ราคาสูง จึงเป็นสิ่งที่จูงใจให้เกษตรกรลงทุนขยายพื้นที่ปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากผลผลิตของทุเรียนมีอิทธิพลมาจากสภาพสิ่งแวดล้อม และภูมิอากาศรวมทั้งการดูแลเพื่อเพิ่มผลผลิต จึงส่งผลให้เกิดการใช้สารเคมีในการดูแล บำรุงรักษา รวมทั้งการป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น พบปัญหาโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการได้รับอันตรายหรือผลกระทบจากสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่ปลอดภัย และพฤติกรรมส่วนบุคคลที่ไม่เหมาะสมโดยสิ่งคุกคามสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจากการประกอบอาชีพ อาทิเช่น การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูงที่เป็นอันตรายส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เสี่ยงต่อการเกิดพิษแก่มนุษย์ที่รุนแรง^{1,2,3}

ปัจจุบันพบว่า การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีระดับอันตรายร้ายแรงในแปลงเกษตรกร แต่ในขณะเดียวกัน หากผู้ใช้มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องในการป้องกันการสัมผัสสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จะส่งผลต่อความเสี่ยงทางสุขภาพ รวมถึงเกิดผลกระทบต่อสุขภาพได้เช่นกัน^{4,5} พบว่าเกษตรกรมีความรุนแรงของปัญหาการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในภาพรวมระดับปานกลาง แต่มีประเด็นที่เกษตรกรมีความเห็นว่าปัญหารุนแรงในระดับมากคือการปฏิบัติก่อนการใช้สารเคมีป้องกันกำจัด

ศัตรูพืชโดยเลือกซื้อสารเคมีตามคำแนะนำของคนอื่น การใช้สารเคมีโดยการผสมสารเคมีหลายประเภทและอัตราส่วนที่ผสมที่มากกว่าที่ฉลากระบุ¹ ซึ่งการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยขาดความรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) และมีพฤติกรรมในการป้องกันการสัมผัสสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่เหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพได้เกษตรกรควรได้รับการพัฒนาระดับความรู้ให้สูงขึ้น⁶ อาทิเช่น การใช้โปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพสามารถเพิ่มคะแนนความรู้ด้านสุขภาพและคะแนนพฤติกรรมป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างจากการให้ความรู้แบบให้อ่านคู่มือด้วยตนเอง⁷

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าสภาพทางสังคมของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 43.83 ปี จบระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์การปลูกทุเรียนเฉลี่ย 12.33 ปี มีประสบการณ์การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการผลิตทุเรียน 11.58 ปี¹ มีการฉีดพ่นสารเคมีจำนวนครั้งเฉลี่ย 1.23 - 1.90 ครั้ง/ ระยะเวลาในการฉีดพ่นสารเคมีแต่ละครั้งต่อชั่วโมงเฉลี่ย 1.20 - 1.93 ชั่วโมง⁸ ส่วนใหญ่ฉีดพ่นด้วยตนเอง มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง⁹ และนอกจากนั้น มีการจ้างแรงงานเฉลี่ย 1.96 คน มีพื้นที่ในการปลูกทุเรียนเป็นของตนเองโดยเฉลี่ย 9.68 ไร่ มีรายจ่ายในการซื้อสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย 66.892.86 บาท/ปี พฤติกรรมการใช้สารเคมีทางการเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นยังเป็นพฤติกรรมเสี่ยงและไม่เป็นไปตามข้อจำกัดการใช้^{1,3} การฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืชอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในดิน น้ำทั้งแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดินและสารยังสามารถฟุ้งกระจายไปในบรรยากาศ¹⁰ มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันการตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ได้แก่ ทศนคติเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร สถานภาพสมรสและ

การเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกันตนเองมีส่วนร่วมทำนายพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 18.2¹¹ ส่วนพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และมีความเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์กัน⁶ การปฏิบัติในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการอยู่ในระดับมาก อาทิเช่น การใช้ไม้หรือวัสดุที่เหมาะสมในการคนสารเคมีก่อนการฉีดพ่น การตรวจสอบอุปกรณ์การฉีดพ่นให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์พร้อมใช้งานก่อนการใช้งาน การระมัดระวังไม่ให้ละอองสารเคมีปลิวเข้าหาตัวคน สัตว์เลี้ยงและอาหาร¹

ซึ่งการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ใช้ ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เกษตรกร ประชาชนทั่วไป ผู้บริโภคและสิ่งมีชีวิตในสิ่งแวดล้อม อาจได้รับสารกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายได้¹⁰ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยมีอาการแพ้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช มีบางส่วนที่เคยมีอาการแพ้สารเคมี โดยมีอาการ วิงเวียนศีรษะ ปวดศีรษะ คลื่นไส้ และระคายเคืองผิวหนัง มีผื่นแดง¹ และมีความเสี่ยงต่อโอกาสการเกิดอุบัติการณ์ของโรคไม่ติดต่อ โรคระบบสืบพันธุ์ อนามัยการเจริญพันธุ์ การตั้งครรภ์ และโรคมะเร็ง ในกลุ่มผู้ที่ได้รับสัมผัสสารเคมีต่อเนื่องทั้งในภาคการเกษตร ประชาชนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ เด็กและผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ผ่านทางการตกค้างในสิ่งแวดล้อมและระบบห่วงโซ่อาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมต่อภาวะโรคกลุ่มติดต่อเรื้อรัง³ ผลการวิจัยล่าสุดพบว่าสารกำจัดศัตรูพืชอาจทำให้เกิดโรคและปัญหาสุขภาพหลายอย่าง ได้แก่ โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน ภาวะอ้วนลงพุง โรคความดันโลหิตสูง โรคไตวายเรื้อรังโรคหลอดเลือดสมองโรคภูมิแพ้โพรงจมูก โรคผิวหนัง อาการทางสุขภาพจิต ปัญหาการเจริญพันธุ์ ภาวะมีบุตรยาก เด็กมีพัฒนาการและเรียนรู้ช้า¹⁰

ความรู้ด้านสุขภาพ เป็นทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคมของบุคคลที่จะเข้าถึงเข้าใจและใช้ข้อมูลข่าวสารและบริการสุขภาพเพื่อส่งเสริมและรักษาสุขภาพให้คงดีอยู่เสมอ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าเกษตรกรในสวนทุเรียน มีคะแนนความรู้ด้านสุขภาพ เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.01 (S.D. = 0.55) มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 2.87 (S.D. = 0.36) ความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสวนทุเรียน¹¹ โดยเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง ตามหลักวิชาการในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับ การสำรวจชนิดและปริมาณศัตรูพืชก่อนใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เฉพาะเจาะจงกับชนิดของศัตรูพืช การสวมใส่ชุดป้องกันที่มิดชิด เช่น หน้ากาก รองเท้าบูต สวมเสื้อ กางเกงขายาว หมวก และแว่นตาขณะฉีดพ่นสารเคมี¹ พบความรู้สุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาทางด้านพบว่า ด้านความรู้ ความเข้าใจอยู่ในระดับต่ำ⁶ มีระดับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ในระดับปานกลาง⁹ ปัจจัยส่วนบุคคล ไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพอยู่ในระดับมาก และส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรแตกต่างกันในด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคต่อการใช้สารเคมี การรับรู้ความรุนแรงของการใช้สารเคมีและการรับรู้ต่ออุปสรรคการปฏิบัติในการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช⁹

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ซึ่งเป็นทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคมของบุคคล ที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจและสมรรถนะที่จะเข้าถึง เข้าใจและใช้ข้อมูล

ข่าวสารและบริการสุขภาพเพื่อส่งเสริมและบำรุงรักษาสุขภาพตนเองให้ได้อยู่เสมอ¹¹ ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี มีเป้าหมาย คือ ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน และตามนโยบายสำคัญของกระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดการยกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนทั้งหมด 4 ด้าน คือ การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง ป้องกันโรคด้วยตนเอง การคัดกรองและเลือกgrabผลิตภัณฑ์สุขภาพ และการจัดบริการสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีที่สามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพรวมถึงสนับสนุนการร่วมตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ทำให้เกิดการขับเคลื่อน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่ โดยมีเป้าหมายอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ¹² ความรอบรู้ทางสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญของประชาชนทุกช่วงวัย ทั้งในภาวะสุขภาพปกติและผิดปกติซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ และผลลัพธ์ทางสุขภาพ หากประชาชนได้รับการพัฒนาความรอบรู้ทางสุขภาพ ก็จะมีพฤติกรรมดูแลตนเองที่ดีขึ้น ส่งผลให้เจ็บป่วยและเสียค่าใช้จ่ายน้อยลงการพัฒนาความรอบรู้ทางสุขภาพ จึงเป็นสิ่งที่พยาบาลต้องให้ความสนใจ โดยการประเมินความรอบรู้ทางสุขภาพของผู้ใช้บริการ พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความรอบรู้ทางสุขภาพ อีกทั้งกระตุ้นให้ทีมสุขภาพตระหนักถึงความสำคัญของความรอบรู้ทางสุขภาพ ตลอดจนสร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ ด้านความรอบรู้ทางสุขภาพ¹³ บุคคลที่ได้รับการสร้างเสริมให้มีความรอบรู้ทางสุขภาพ (Health Literacy) จะสามารถจัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชนด้านการป้องกันควบคุมโรคได้อย่างเชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนทางวิชาการ องค์ความรู้ และเทคโนโลยี จากกรมควบคุมโรคที่มีมาตรฐาน¹² การความตระหนักถึงการเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันโรคจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม จึงมีความสำคัญ

และจะเกิดประโยชน์ต่อการดูแลส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคประชาชนในพื้นที่ มีความจำเป็นที่ต้องมีการควบคุมกำกับผ่านระบบผู้นำชุมชน หน่วยงานสาธารณสุข ฝ่ายปกครองและหน่วยงานการเกษตร ผ่านระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและอำเภอ เนื่องจากสารเคมีทางการเกษตรเป็นสิ่งคุกคามที่มีการตกค้างในสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันโรคจากสารเคมีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรและผู้รับจ้างฉีดพ่น การออกแบบแนวปฏิบัติการควบคุมการใช้สารกำจัดวัชพืชร่วมกับสารเคมีทางการเกษตรอื่น ๆ ในชุมชน การประเมินและวินิจฉัยโรคจากการทำงานเบื้องต้น การจัดทำระบบเฝ้าระวังโรคในระบบฐานข้อมูลเพื่อให้สามารถนำข้อมูลทางระบาดวิทยาและการบริหารมาใช้ร่วมกันเพื่อประเมินภาระโรคและความสูญเสียค่าใช้จ่ายทางสุขภาพของระบบบริการสาธารณสุขและเชิงสังคมได้³

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียน จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนจังหวัดชุมพร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนจังหวัดชุมพร

วิธีการศึกษา

รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-sectional study)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนและใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่จังหวัดชุมพร

กลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดขนาดตัวอย่าง จากประชากรเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนและใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่จังหวัดชุมพร จำนวน 134 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนตามขนาดของพื้นที่และจำนวนเกษตรกร จาก 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองชุมพรจำนวน 37 คน อำเภอปะทิว จำนวน 30 คน อำเภอหลังสวน จำนวน 37 คน และอำเภอละแม จำนวน 30 คน การคำนวณขนาดตัวอย่าง จากการคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป G* Power กำหนดค่าอิทธิพลขนาดกลาง (Effect Size) = 0.3 ค่าความคลาดเคลื่อน (Alpha) = .05 และค่า Power = 0.95 กำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์ตัดเข้า ได้แก่ เป็นเกษตรกรผู้ทำสวนทุเรียนที่ใช้สารเคมีด้านการเกษตรโดยตรงอาศัยอยู่ในพื้นที่ จังหวัดชุมพร มาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี สามารถติดต่อสื่อสารภาษาไทยได้และไม่มีปัญหาการสื่อสาร ยินดีเข้าร่วมการวิจัยโดยลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ดำเนินการโดยการทำหนังสือขออนุญาตสาธารณสุขอำเภอทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอปะทิว อำเภอหลังสวน และอำเภอละแม เพื่อทำการเก็บข้อมูลงานวิจัย เมื่อได้รับอนุญาต แล้วจึงประสานงานผู้ช่วยวิจัยซึ่งผ่านการอบรมแล้ว ในการหากกลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ตัดเข้า และทำการนัดกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่แต่ละแห่งเพื่อเก็บข้อมูล ตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยหรือผู้ช่วยผู้วิจัยเป็นผู้ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบ โดยเป็นการตอบโดยใช้ระบบออนไลน์จากสมาร์ทโฟน ซึ่งแบบสอบถาม ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร ขออนุญาตใช้ จากผู้พัฒนาแบบสอบถาม¹⁴ ซึ่งผู้วิจัยนำแบบสอบถามดำเนินการมาปรับและพัฒนาให้สอดคล้องกับ

บริบทพื้นที่ รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถามโดยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความสอดคล้องโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพและนักวิชาการสาธารณสุขจำนวน 3 ท่าน และทดลองใช้ (Try out) กับเกษตรกรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิเคราะห์ด้วย KR-20 (Kuder Richardson-20) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.71 วิเคราะห์ความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83) โดยมีผู้ช่วยผู้วิจัยซึ่งผ่านการอบรมการใช้เครื่องมือแบบสอบถามและเป็นบุคลากรสาธารณสุข เก็บข้อมูลตามพื้นที่เป้าหมาย 4 อำเภอ จากการสุ่มอย่างง่าย

แบบสอบถาม ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นคำถามแบบเติมคำตอบและเลือกตอบ
- 2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ
 - ความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกร แบบมีตัวเลือกตอบ ถูก-ผิด คิดคะแนนตอบถูก ข้อละ 1 คะแนน ตอบผิด ได้ 0 คะแนน ทั้งหมด 12 ข้อ รวม 12 คะแนน
 - การเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกร จำนวน 3 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ
 - การสื่อสารสุขภาพในการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ จำนวน 3 ข้อ
 - การจัดการตนเองในการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ จำนวน 3 ข้อ

- การรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกรลักษณะ

คำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ จำนวน 3 ข้อ

- การตัดสินใจในการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วน

ประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ จำนวน 3 ข้อ

3) พฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขณะผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ภายหลังจากฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติ ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติ จำนวน 18 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล และให้รหัสรายคน บันทึกข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูป และวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและความสัมพันธ์

ระยะเวลาดำเนินการ

ระหว่างเดือน เมษายน - เดือน สิงหาคม พ.ศ.2568

จริยธรรมการวิจัย

ผู้วิจัยทำการขอหนังสือรับรองการพิจารณา ด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ หนังสือรับรองเลขที่ 021/2568 และใช้เอกสารแสดงความยินยอมการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้แก่กลุ่มตัวอย่าง จึงเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูล

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 86.57

เพศหญิง ร้อยละ 13.43 มีอายุเฉลี่ย 53.07 ปี (ต่ำสุด 25 ปี, สูงสุด 73 ปี) โดยช่วงอายุที่มากที่สุดคือ 45-54 ปี ร้อยละ 34.33 และ 55-64 ปี ร้อยละ 32.09 ซึ่งบ่งชี้ว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนถึงสูงอายุ สถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 57.46 รองลงมาคือ หม้าย/หย่า/แยก ร้อยละ 27.61 และโสด ร้อยละ 14.93 ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100 ระดับการศึกษาจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 35.08 รองลงมาคือ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 26.87 มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.16 และมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 15.67 มีเพียงส่วนน้อยที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า ร้อยละ 5.22 รายได้ของเกษตรกรค่อนข้างหลากหลาย โดยกลุ่มที่มีรายได้ 10,001 - 20,000 บาท มีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 29.85 ตามมาด้วยกลุ่มรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 23.13 และ 20,001 - 30,000 บาท ร้อยละ 19.4 สอดคล้องกับผลการศึกษา¹⁵ ที่พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 56.0 ช่วงอายุ 50 -59 ปี ร้อยละ 37.6 อายุเฉลี่ย 48.81 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 56.7 และการศึกษา¹ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 43.82 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนเฉลี่ย 12.33 ปี และมีประสบการณ์ในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการผลิตทุเรียน 11.58 ปี และการศึกษา¹¹ ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อายุระหว่าง 40 - 49 ปี ร้อยละ 29.7 อายุเฉลี่ย 42.32 สถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 70 และสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 28.9 แต่ไม่สอดคล้องเรื่องกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.3

ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ 4 อำเภอในจังหวัดชุมพร มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ อำเภอเมืองชุมพร ร้อยละ 27.61 อำเภอปะทิว ร้อยละ 27.61 รองลงมาคือ อำเภอหลังสวน ร้อยละ 22.39 และอำเภอละแม ร้อยละ 22.39 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น

ลูกจ้าง ร้อยละ 74.63 รองลงมาคือ รับจ้างชนิดครั้งคราว ร้อยละ 16.42 และมีเพียง ร้อยละ 8.95 ที่เป็นเจ้าของสวน ข้อมูลนี้มีความสำคัญเพราะบ่งชี้ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ที่ทำงานรับจ้างในสวนทุเรียน โดยข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ได้แก่ การมีประสบการณ์การใช้สารเคมี ตามช่วงอายุการใช้สารเคมีในช่วง 1 - 3 ปี ร้อยละ 34.33 และ 4 - 6 ปี ร้อยละ 27.61 ซึ่งแสดงถึงประสบการณ์ที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การใช้สารเคมีมาแล้วในระดับหนึ่ง ประเภทสารเคมีที่ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ยาฆ่าแมลง ร้อยละ 78.36 , ยาฆ่าหญ้า ร้อยละ 77.61 และยาฆ่าเชื้อรา ร้อยละ 75.37 ในอัตราที่สูงและใกล้เคียงกัน ขณะที่การใช้สารเคมีอื่นๆ มีร้อยละ 32.09 บ่งชี้ว่าสารกำจัดศัตรูพืชหลักๆ ที่ใช้คือกลุ่มยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า และฆ่าเชื้อรา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยมีประวัติแพ้สารเคมี ร้อยละ 79.85 ในขณะที่ร้อยละ 20.15 เคยมีประวัติแพ้ สอดคล้องกับงานวิจัย¹⁵ พบว่า ประสบการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ระหว่าง 1 - 10 ปี ร้อยละ 81.3 ประเภทสารเคมีที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ สารป้องกันกำจัดวัชพืช ร้อยละ 69.9 รองลงมาคือ สารเคมีกำจัดแมลง ร้อยละ 36.6

ในด้านการรับรู้ข่าวสาร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เคยรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับสารเคมีและสุขภาพ ร้อยละ 64.93 ในขณะที่ ร้อยละ 35.07% ไม่เคยรับรู้ข่าวสาร ซึ่งข้อมูลจากผู้ที่เคยรับรู้ข่าวสารแหล่งข่าวสารหลักที่เกษตรกรได้รับข้อมูลมากที่สุดคือ จากเจ้าหน้าที่ทางเกษตร ร้อยละ 21.64 และจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร้อยละ 21.64 ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากัน รองลงมาคือ จากสื่ออินเทอร์เน็ต/ยูทูป/ เฟสบุ๊ก ร้อยละ 15.67 จากสิ่งพิมพ์/ฉลากยา/แผ่นพับ ร้อยละ 14.93 และจากอาสาสมัครสาธารณสุขร้อยละ 13.43 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลจากบุคลากรภาครัฐยังคงเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารความรู้และข้อมูลด้านสุขภาพกับเกษตรกร สอดคล้องกับงานวิจัย¹⁵ พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจาก

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือผู้นำชุมชน ร้อยละ 62.4

ในด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกร พบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเอง โดยคะแนนเฉลี่ยรวมด้านความรู้ความเข้าใจมีค่าเฉลี่ย 6.86 ± 1.955 ซึ่งบ่งชี้ว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับปานกลางค่อนข้างดี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายข้อคำถาม พบว่า ประเด็นความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจค่อนข้างดี การปฏิบัติตัวเพื่อลดความรุนแรงของพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 79.85 แสดงให้เห็นว่ามีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับมาตรการลดอันตรายจากการสัมผัสสารเคมี ข้อคำถาม อาการที่เกิดจากการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 82.84 บ่งชี้ว่ามีความตระหนักถึงสัญญาณและอาการที่บ่งบอกถึงการได้รับพิษ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการขอความช่วยเหลือทางการแพทย์ ด้านความรู้การปฏิบัติตนในขณะที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 70.15 แสดงให้เห็นว่ามีความเข้าใจในระดับหนึ่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมระหว่างการใช้งานสารเคมี และข้อคำถาม การปฏิบัติภายหลังการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 78.36 ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีว่าเกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลตนเองหลังการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัย¹ พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเฉลี่ย 25.38 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 57.1 และ การศึกษา¹⁵ พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจในระดับสูง ร้อยละ 60.6 ด้านการเข้าถึงและบริการสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 50.3 และการศึกษา¹ ที่พบว่าเกษตรกรมีความรู้ในการใช้สารเคมีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 25.38

ประเด็นความรู้ที่เกษตรกรยังขาดความเข้าใจ ตรงกันข้ามกับประเด็นข้างต้น มีบางข้อคำถามที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังตอบผิด ได้แก่ ข้อคำถาม เกษตรกรท่านใดอาจได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายได้ กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียงร้อยละ 35.82 ซึ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ต่ำที่สุดในทุกข้อคำถาม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับกลไกและช่องทางการรับสัมผัสสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย ข้อคำถามการเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในการผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียง ร้อยละ 12.69 ซึ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ต่ำมากและน่ากังวลที่สุด บ่งชี้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างมากเกี่ยวกับการเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล ที่เหมาะสมในขั้นตอนสำคัญของการเตรียมสารเคมี ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความเสี่ยงสูงต่อการสัมผัสสารเข้มข้น ข้อคำถามการเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล ในขณะที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียง ร้อยละ 31.34 สอดคล้องกับข้อคำถามที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังคงมีปัญหาในการเลือกใช้ ที่ถูกต้องระหว่างการทำงานในภาคสนาม นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้ปานกลาง แต่ก็ยังมีความเข้าใจผิดอยู่มาก ได้แก่ ข้อคำถาม การปฏิบัติตัวในการเฝ้าระวังตนเองที่ถูกต้องของเกษตรกรผู้มีระดับสารเคมีในเลือดผิดปกติ กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 55.97 ซึ่งหมายความว่าเกือบครึ่งหนึ่งยังไม่ทราบถึงวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเมื่อพบความผิดปกติของระดับสารเคมีในเลือด ข้อคำถาม หากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหกรดเสื้อผ้าเกษตรกรควรปฏิบัติตัวอย่างไร กลุ่มตัวอย่างตอบถูก ร้อยละ 57.46 แสดงว่ายังมีความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์เกี่ยวกับการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินเฉพาะหน้า และข้อคำถาม ข้อใดเป็นการปฏิบัติตัวก่อนการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียง ร้อยละ 56.72 สะท้อนว่ายังมีเกษตรกรจำนวนมากที่ขาด

ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวที่เหมาะสมก่อนการทำงาน

โดยด้านระดับความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกรโดยรวมมี คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.61 ± 0.671 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อพิจารณาจากการกระจายของระดับความรู้พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 51.49 มีความรู้ในระดับดี รองลงมาคือระดับพอใช้ ร้อยละ 38.06 และมีเกษตรกรจำนวนน้อยที่มีความรู้ในระดับดีมาก ร้อยละ 6.72 และไม่ใช้ ร้อยละ 3.73 ซึ่งบ่งชี้ว่า ระดับความรู้โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี การที่คะแนนเฉลี่ยสูงและเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ระดับดี แสดงให้เห็นว่าโดยภาพรวมแล้ว เกษตรกรมีความเข้าใจในประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในระดับหนึ่ง แต่ยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนา แม้ว่าส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับดี แต่ก็ยังมีเกษตรกรที่มีความรู้เพียงระดับ พอใช้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการเสริมสร้างความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดความเสี่ยงจากการสัมผัสสารเคมี กลุ่มเสี่ยง เกษตรกรกลุ่มที่มีความรู้ระดับไม่ดี ร้อยละ 3.73 แม้จะมีจำนวนน้อย แต่เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดต่อการได้รับอันตรายจากสารเคมี และควรได้รับการดูแลหรือให้ความรู้เป็นพิเศษ

ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกรพบว่า การแสวงหาข้อมูลสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน 3 ระดับ (ปฏิบัติ, ปฏิบัติบางครั้ง, ไม่ปฏิบัติ) ซึ่งข้อคำถาม หากมีปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีฯ ท่านเข้ารับบริการสุขภาพที่โรงพยาบาล หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล คะแนนเฉลี่ย 2.70 ± 0.506 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติ ร้อยละ 72.39 ในการเข้ารับบริการสุขภาพเมื่อมีปัญหาจากการใช้สารเคมี มีร้อยละ 25.37 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 2.24 ที่ไม่ปฏิบัติ

แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ เมื่อเกิดอาการผิดปกติจากการสัมผัสสารเคมี และกล้าที่จะเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ปฏิบัติตามมาก บ่งชี้ว่าอุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพอาจไม่สูงนัก หรือเกษตรกรมีความเข้าใจถึงความจำเป็นในการรักษาพยาบาล ส่วนข้อคำถาม เมื่อต้องการข้อมูลสุขภาพการป้องกันสารเคมีฯ ท่านค้นหาข้อมูล หรือสอบถามผู้รู้จนได้ข้อมูลทันสมัยและเชื่อถือได้ คะแนนเฉลี่ย 2.66 ± 0.466 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติ ร้อยละ 68.66 ในการค้นหาข้อมูลหรือสอบถามผู้รู้เพื่อได้ข้อมูลที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือ มีเพียงร้อยละ 31.34 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และไม่มีเกษตรกรที่ไม่ปฏิบัติเลย แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความตื่นตัวและกระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พวกเขามีความพยายามที่จะเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมเชิงบวกที่สำคัญในการดูแลสุขภาพตนเอง และข้อคำถาม ท่านค้นหาข้อมูลจากหลากหลายแหล่งข้อมูล เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูลสุขภาพในการป้องกันสารเคมีฯ คะแนนเฉลี่ย 2.60 ± 0.507 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 60.45 ในการค้นหาข้อมูลจากหลากหลายแหล่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ร้อยละ 38.81 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียง ร้อยละ 0.74 ที่ไม่ปฏิบัติ สะท้อนว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพยายามในการคัดกรองและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลสุขภาพที่ได้รับ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การที่มีเกือบร้อยละ 40 ที่ปฏิบัติบางครั้ง แสดงว่ายังมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบด้าน หรืออาจขาดทักษะในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ภาพรวมและการเชื่อมโยง โดยรวมแล้ว พฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลและการเข้าถึงบริการสุขภาพของเกษตรกรอยู่ในระดับที่ดีและน่าพอใจ เกษตรกรส่วนใหญ่มี

ความกระตือรือร้นในการค้นหาข้อมูลที่เชื่อถือได้ และมีความรับผิดชอบในการเข้ารับการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดปัญหาสุขภาพ การสื่อสารสุขภาพในการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ข้อคำถาม ท่านอ่านข้อมูลด้านสุขภาพในการป้องกันสารเคมีฯ จากข้อมูลที่สืบค้นและนำความรู้มาใช้ในการประเมินสุขภาพตนเอง คะแนนเฉลี่ย 2.67 ± 0.502 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติร้อยละ 68.66 ในการนำข้อมูลที่สืบค้นได้มาใช้ประเมินสุขภาพตนเอง มี ร้อยละ 29.85 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 1.49 ที่ไม่ปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรไม่ได้เพียงแค่นำข้อมูลเท่านั้น แต่ยังสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับการดูแลสุขภาพของตนเองได้ด้วย บ่งชี้ถึงระดับการรู้เท่าทันด้านสุขภาพที่ค่อนข้างดี ในเรื่องการนำความรู้สู่การปฏิบัติ ส่วนข้อคำถาม ท่านพูดคุย หรือเปิดเผยข้อมูลด้านสุขภาพในการป้องกันสารเคมีฯ ระหว่างเพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลทั่วไป จนเข้าใจ คะแนนเฉลี่ย 2.63 ± 0.501 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 63.43 ในการพูดคุยหรือเปิดเผยข้อมูลด้านสุขภาพกับคนรอบข้างเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ร้อยละ 35.82 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 0.75 ที่ไม่ปฏิบัติ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมในการส่งเสริมสุขภาพ เกษตรกรจำนวนมากไม่ได้เก็บข้อมูลไว้กับตัว แต่เลือกที่จะแบ่งปันและสื่อสารกับเพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความตระหนักและขยายผลความรู้ในชุมชน และข้อคำถาม ท่านได้ตอบ พูดคุยและนำเสนอข้อมูลสุขภาพในการป้องกันสารเคมีฯ ให้คนอื่นเข้าใจ คะแนนเฉลี่ย 2.49 ± 0.531 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 50.00 ในการได้ตอบ พูดคุย และนำเสนอข้อมูลให้คนอื่นเข้าใจ ในขณะที่เกือบครึ่งหนึ่ง ปฏิบัติบางครั้ง ร้อยละ 48.51 และมีเพียงร้อยละ 1.49 ที่ไม่ปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าแม้เกษตรกรจะสามารถนำข้อมูลมาประเมินตนเองและพูดคุยทั่วไปได้ดี แต่เมื่อเป็นเรื่องของการได้ตอบ พูดคุย และนำเสนอเพื่อให้

ผู้อื่นเข้าใจอย่างแท้จริง สัดส่วนของการปฏิบัติจะลดลงเหลือครึ่งหนึ่ง และมีจำนวนผู้ที่ปฏิบัติบางครั้งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจบ่งชี้ถึงความท้าทายในการแปลงความรู้ไปสู่ทักษะการสื่อสารที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การอธิบาย การโน้มน้าว หรือการตอบข้อสงสัยของผู้อื่น

ด้านการจัดการตนเองในการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ข้อคำถาม ท่านเตรียมอุปกรณ์ป้องกันสำหรับการฉีดพ่นสารเคมีฯ เช่น หมวกคลุมผมหรือหมวกปีกกว้าง แว่นตา หน้ากากอนามัย หรือผ้าปิดปากปิดจมูก ฤงมีอย่าง รองเท้าบูท ฝ้ายกันเปื้อนพลาสติก เป็นต้น คะแนนเฉลี่ย 2.85 ± 0.398 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 86.57 ในการเตรียมอุปกรณ์ป้องกันสำหรับการฉีดพ่นสารเคมี ร้อยละ 11.94 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 1.49 ที่ไม่ปฏิบัติ แสดงให้เห็นถึงความตระหนักและความตั้งใจในการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีในขณะปฏิบัติงาน ส่วนข้อคำถาม ท่านสังเกตอาการเปลี่ยนแปลงสุขภาพร่างกายหลังการสัมผัสสารเคมีฯ คะแนนเฉลี่ย 2.84 ± 0.365 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 84.33 ในการสังเกตอาการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพหลังการสัมผัสสารเคมี ร้อยละ 15.67 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และไม่มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติ สะท้อนถึงการมีพฤติกรรมการเฝ้าระวังสุขภาพตนเองในระดับสูง การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ตระหนักและหมั่นสังเกตอาการผิดปกติหลังการทำงานกับสารเคมี จะช่วยให้พวกเขาสามารถค้นพบปัญหาสุขภาพได้รวดเร็ว และเข้ารับการรักษาได้ทันที่ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดความรุนแรงของพิษสารเคมี และข้อคำถาม ท่านวางแผนผสมสารเคมีฯ ให้พอดีกับปริมาณการฉีดพ่นทางการเกษตร คะแนนเฉลี่ย 2.80 ± 0.403 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 79.85 ในการวางแผนผสมสารเคมีให้พอดีกับปริมาณการใช้งาน ร้อยละ 20.15 ที่ปฏิบัติบางครั้งและไม่มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติเลย แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของเกษตรกรในการจัดการสารเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ การ

วางแผนผสมสารให้พอดีจะช่วยลดปริมาณสารเคมีเหลือทิ้ง ลดการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม และลดความเสี่ยงจากการสัมผัสสารเคมีโดยไม่จำเป็น ถือเป็นพฤติกรรมที่มีความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยสูง สอดคล้องกับงานวิจัย¹⁵ ที่พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ถุงมือชนิดยางแบบหนา ร้อยละ 64.2 สวมรองเท้าบูท ร้อยละ 97.6 ใส่หน้ากากชนิดผ้า ร้อยละ 42.2 สวมหมวกฟาง ร้อยละ 38.9 สวมเสื้อแขนยาว กางเกงขายาว ร้อยละ 92.4

ด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการป้องกันตนเองในเกษตรกร พบว่า ข้อคำถาม ท่านวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียที่เกิดจากความผิดพลาดจากการใช้สารเคมี ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายนำมาปรับปรุงแก้ไขการใช้สารเคมีใหม่

คะแนนเฉลี่ย 2.73 ± 0.462 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 73.88 ในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดและนำมาปรับปรุงแก้ไข มีร้อยละ 25.37 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 0.75 ที่ไม่ปฏิบัติ ผลลัพธ์นี้แสดงให้เห็นถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์และความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรในระดับสูง เกษตรกรจำนวนมากไม่ได้แค่รับรู้ถึงผลกระทบ แต่ยังสามารถวิเคราะห์สาเหตุและปรับปรุงพฤติกรรมการใช้สารเคมีของตนเองได้ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการลดความเสี่ยงในระยะยาว ส่วนข้อคำถาม เมื่อเห็นโฆษณาอุปกรณ์ป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชท่านค้นหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนก่อนเลือกซื้อมาใช้ คะแนนเฉลี่ย 2.72 ± 0.449 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 72.39 ในการค้นหาข้อมูลสนับสนุนก่อนตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ป้องกัน มีร้อยละ 27.61 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และไม่มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติเลย บ่งบอกว่าเกษตรกรมีความรอบคอบและพิจารณาญาณในการเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกันภัยส่วนบุคคล มีการแสวงหาข้อมูลเพื่อยืนยันคุณภาพและความเหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลือกอุปกรณ์ที่จะปกป้องสุขภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง และข้อคำถาม ท่านนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชถึงผลกระทบต่อ

สุขภาพก่อนเลือกซื้อมาใช้ คะแนนเฉลี่ย 2.70 ± 0.491 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 71.64 ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลผลกระทบต่อสุขภาพก่อนเลือกซื้อสารเคมี ร้อยละ 26.87 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และร้อยละ 1.49 ที่ไม่ปฏิบัติ ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงความสามารถในการ คิดวิเคราะห์เชิงลึกและการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลของเกษตรกร การที่พวกเขาวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและผลกระทบต่อสุขภาพก่อนซื้อสารเคมี แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในความสำคัญของสุขภาพและแนวโน้มที่จะเลือกใช้สารเคมีที่ปลอดภัยกว่า หรืออย่างน้อยก็เข้าใจความเสี่ยงก่อนใช้งาน

ด้านการตัดสินใจในการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ข้อคำถาม ท่านนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของสารเคมีฯ ถึงผลกระทบต่อสุขภาพก่อนตัดสินใจเลือกซื้อมาใช้ คะแนนเฉลี่ย 2.74 ± 0.441 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติร้อยละ 73.88 ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียและผลกระทบต่อสุขภาพก่อนเลือกซื้อสารเคมี มีร้อยละ 26.12 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และไม่มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติเลย สะท้อนถึงความสามารถในการ คิดวิเคราะห์เชิงลึกและการตัดสินใจโดย คำนึงถึงสุขภาพเป็นหลักของเกษตรกร การที่พวกเขาวิเคราะห์ผลกระทบต่อสุขภาพก่อนตัดสินใจซื้อสารเคมี แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในความเสี่ยงและแนวโน้มที่จะเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความปลอดภัยสูงกว่า หรืออย่างน้อยก็เข้าใจความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น และข้อคำถาม เมื่อท่านเห็นโฆษณาอุปกรณ์ป้องกันสารเคมีฯ ท่านค้นหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อมาใช้ คะแนนเฉลี่ย 2.71 ± 0.456 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติร้อยละ 70.90 ในการค้นหาข้อมูลสนับสนุนก่อนตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ป้องกัน ร้อยละ 29.10 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และไม่มีผู้ที่ไม่ปฏิบัติเลย แสดงให้เห็นถึงความ รอบคอบของเกษตรกรในการเลือกซื้ออุปกรณ์ ในการป้องกันอันตรายจากสารเคมี การที่พวกเขาไม่รีบตัดสินใจซื้อตามโฆษณา แต่มีการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม บ่งชี้ถึงความ

ตระหนักในการเลือกอุปกรณ์ที่เหมาะสมและเชื่อถือได้เพื่อความปลอดภัยของตนเอง และข้อคำถาม ท่านวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของโฆษณาผลิตภัณฑ์สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนเลือกตัดสินใจใช้สารเคมีฯ ดังกล่าว คะแนนเฉลี่ย 2.64 ± 0.512 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ปฏิบัติร้อยละ 65.67 ในการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของโฆษณาก่อนตัดสินใจใช้สารเคมี ร้อยละ 32.84 ที่ปฏิบัติบางครั้ง และมีเพียงร้อยละ 1.49 ที่ไม่ปฏิบัติ ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความสามารถในการ คิดวิเคราะห์เชิงวิจารณ์ตามต่อข้อมูลที่ได้รับจากโฆษณา พวกเขาไม่ได้เชื่อโฆษณาโดยตรง แต่พยายามพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียก่อนตัดสินใจ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สำคัญในการเลือกใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษา¹¹ ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ด้านการบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ มีคะแนนเฉลี่ย 4.03 รองลงมาคือ การโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจมีคะแนนเฉลี่ย 4.02 และการตัดสินใจด้านสุขภาพมีคะแนนเฉลี่ย 4.02 ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเองมีคะแนนเฉลี่ย 3.98 ไม่สอดคล้องกับการศึกษา¹⁶ ที่พบว่าเกษตรกรมีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ค่าเฉลี่ย 2.71 ค่าคะแนนทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมในการป้องกันตนเองของเกษตรกรในขั้นตอนต่างๆ ของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ ขณะผสมสารเคมี ขณะฉีดพ่นสารเคมี และภายหลังการฉีดพ่นสารเคมี ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปฏิบัติที่บ่งชี้ถึงความปลอดภัยในการทำงานขณะผสม

สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยในขั้นตอนการผสมสารเคมี ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการสัมผัสสารเคมีเข้มข้น เกษตรกรแสดงพฤติกรรมป้องกันตนเองในระดับดี ได้แก่ การล้างมือหลังจากผสมสารเคมีทันที แสดงถึงความตระหนักในการลดการปนเปื้อนและดูดซึมสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.06 รองลงมาคือ การปฏิบัติตามคำแนะนำบนฉลากอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและปลอดภัย และการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันสวมใส่ถุงมือยาง/หน้ากากป้องกัน/แว่นครอบตา ซึ่งเป็นอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นในการป้องกันการสัมผัสโดยตรง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 85.07 ปฏิบัติเหมือนกัน สรุปภาพรวมพฤติกรรมการป้องกันตนเองขณะผสมสารเคมีอยู่ในระดับดีมาก เกษตรกรส่วนใหญ่ตระหนักและปฏิบัติตามหลักความปลอดภัยพื้นฐานได้อย่างสม่ำเสมอซึ่งเป็นจุดแข็งที่สำคัญในขั้นตอนขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมป้องกันตนเอง ได้แก่

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการสวมใส่เสื้อผ้าป้องกันครบชุด ได้แก่ กางเกงขายาว ร้อยละ 91.05, ฝ้ายางกันเปื้อน ร้อยละ 90.30, หมวกคลุมผม/หมวกปีกกว้าง ร้อยละ 89.55, สวมใส่ถุงมือยาง ร้อยละ 87.31, เสื้อแขนยาวติดกระดุมแขนและคอให้มิดชิด ร้อยละ 87.31, หน้ากาก/ผ้าปิดปากและจมูก ร้อยละ 86.57 การสวมรองเท้าบูท/หุ้มข้อ ร้อยละ 73.13 ส่วนพฤติกรรมป้องกันอื่นๆ ได้แก่ การยืนอยู่เหนือลม ร้อยละ 75.37 การงดสูบบุหรี่ ร้อยละ 70.90, งดเว้นการรับประทานอาหารและดื่มน้ำ ร้อยละ 70.90 ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ช่วยลดการได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายโดยไม่ตั้งใจ โดยภาพรวม พฤติกรรมการป้องกันตนเองขณะฉีดพ่นสารเคมีอยู่ในระดับ ดีมากถึงดีเยี่ยม เกษตรกรส่วนใหญ่มีความใส่ใจในการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันที่จำเป็นและปฏิบัติตามข้อควรระวังระหว่างการทำงาน ซึ่งบ่งชี้ถึงความตระหนักในความเสี่ยงและพยายามลดการสัมผัสสารเคมี

ภายหลังการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการลดการปนเปื้อนสารเคมี เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงแสดงพฤติกรรมที่ดี แต่มีบางประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ได้แก่ การล้างเก็บเครื่องมือทุกครั้ง และทำความสะอาดร่างกายทันที ร้อยละ 79.10 และ 78.36 ซึ่งเป็นพฤติกรรมสำคัญในการขจัดสารเคมีตกค้างและลดการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม และการกำจัดภาชนะบรรจุสารเคมี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 64.18 ที่กำจัดภาชนะบรรจุตามคำแนะนำ อย่างไรก็ตาม มีถึงร้อยละ 17.91 ที่ไม่ปฏิบัติในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุง เนื่องจากอาจนำไปสู่การปนเปื้อนสิ่งแวดล้อมและเป็นอันตรายต่อผู้อื่น ส่วน การซักชุดแยกจากเสื้อผ้าอื่น ร้อยละ 60.45 ซักชุดที่ใส่ฉีดพ่นสารเคมีแยกจากเสื้อผ้าอื่นๆ แต่มีถึงร้อยละ 10.45 ที่ไม่ปฏิบัติ ซึ่งอาจนำไปสู่การปนเปื้อนสารเคมีในเสื้อผ้าและสิ่งของในครัวเรือน นอกจากนี้ การติดป้ายคำเตือนสถานที่เก็บอุปกรณ์และสารเคมีฯ ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ชัดเจนที่สุดในทุกหัวข้อที่มีเกษตรกรปฏิบัติเพียง ร้อยละ 16.42 ขณะที่ไม่ปฏิบัติ ร้อยละ 38.80 และปฏิบัติบางครั้งร้อยละ 44.78 แสดงว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักหรือความเข้าใจ ในการจัดการสถานที่จัดเก็บสารเคมีและอุปกรณ์อย่างปลอดภัย ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดอุบัติเหตุและการสัมผัสสารเคมีโดยไม่ตั้งใจ โดยภาพรวม พฤติกรรมการปฏิบัติตนภายหลังการฉีดพ่นสารเคมีอยู่ในระดับดีโดยรวม โดยเฉพาะการล้างเครื่องมือและทำความสะอาดร่างกาย แต่มีจุดอ่อนที่สำคัญในเรื่องการกำจัดภาชนะบรรจุสารเคมี การซักชุดแยก และที่สำคัญที่สุดคือการติดป้ายคำเตือนสถานที่เก็บสารเคมี ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ต้องเร่งแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา¹ ที่พบว่าเกษตรกรมีการปฏิบัติในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเฉลี่ย 20.82 ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 49.0 สอดคล้องกับเกษตรกรมีพฤติกรรมการใช้และป้องกันตนเองถูกต้องอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 50.3 และระดับปาน

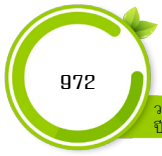
กลาง ร้อยละ 49.7 โดยพบว่าพฤติกรรมถูกต้อง แต่เกษตรกรทำบางครั้งและไม่ทำมากกว่า คือร้อยละ 50.0 ได้แก่ การล้างทำความสะอาดด้วยน้ำสบู่ทันทีเมื่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหยดหรือหกใส่ร่างกาย การเปลี่ยนเสื้อผ้าทันทีเมื่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหยดหรือหกใส่¹⁷ ส่วนการศึกษา¹⁵ พบว่าไม่สอดคล้องกัน คือพฤติกรรมป้องกันตนเองทั้งก่อน ขณะและหลังการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชพบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในระดับพอใช้ ร้อยละ 42.7 และ การศึกษา¹⁶ พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ค่าเฉลี่ย 2.21 ซึ่งสะท้อนว่าพฤติกรรมการใช้สารเคมีต่ำ อันเป็นผลมาจากปัจจัยด้านความรู้ในระดับต่ำ ส่วนการศึกษา¹¹ พบว่า เกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย 2.87 โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือมีสถานที่เก็บสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยเฉพาะ ค่าเฉลี่ย 2.91 รองลงมาคือการทำมาสะอาดร่างกายและเสื้อผ้าด้วยสบู่และน้ำ หลังการพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าเฉลี่ย 2.89 และที่ไม่สอดคล้องคือการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนทุเรียนครบชุด ค่าเฉลี่ย 1.67 ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่สวมใส่อุปกรณ์ป้องกันขณะฉีดพ่น ได้แก่ หน้ากากป้องกันสารเคมี ร้อยละ 88.4 รองเท้าบูท ร้อยละ 79.7 ถุงมือ ร้อยละ 65.0 กระบัง/ แวนตา ร้อยละ 44.7 อุปกรณ์ลดเสียง ร้อยละ 29.5 ชุดป้องกันสารเคมี ร้อยละ 26.3 และเอี๊ยมยาง ร้อยละ 23.7

ด้านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่าระหว่างความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์ ($r=0.355$) และค่า P-value ($p<.001$) อธิบายว่าความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (ยิ่งรอบรู้ พฤติกรรมยิ่งดี) และอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งหมายความว่าความรู้

ด้านสุขภาพมีส่วนในการอธิบายความหลากหลายของพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา¹⁵ ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชกับปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเอง และปัจจัยด้านความรู้ด้านสุขภาพ พบว่าด้านความรู้ ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) และการศึกษา¹¹ ที่พบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรู้ด้านสุขภาพ เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r= 0.115$, $p<.01$) โดยด้านการตอบโต้ชักถามเพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ และด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r= 0.101$ และ 0.107 ตามลำดับ $p<.01$) ส่วนด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ และด้านการเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพที่เพียงพอต่อการปฏิบัติ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อมูลปัจจัยที่ได้จากการศึกษานี้ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพให้กับกลุ่มผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
2. เพื่อให้บุคลากรสาธารณสุขสามารถออกแบบบริการที่เหมาะสม ในการส่งเสริมการปรับพฤติกรรม การป้องกันการแพ้พิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เอกสารอ้างอิง

1. สุภารัตน์ เพชรจร, พรชุลี นิลวิเศษ. การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการผลิตทุเรียนของเกษตรกร ในอำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 14: ตามรอยพระยุคลบาท เกษตรศาสตร์กำแพงแสน นครปฐม. 2560. หน้า 3785-3792 . [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 1 เมษายน 2568]. เข้าถึงได้จาก https://kukr.lib.ku.ac.th/kukr_es/index.php?KPS/search_detail/result/20005001
2. กรมการคำภายใน กระทรวงพาณิชย์. วารสารทุเรียน. 2567; ประจำสัปดาห์ที่ 2 เดือนมิถุนายน 2567 (วันที่ 10 - 14 มิ.ย. 67) [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก <https://regional.moc.go.th/th/file/get/file/20240618af6901156ca698425efd29b556b804b6093140.pdf>
3. กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. การศึกษาผลกระทบจากการใช้สารเคมีอันตรายที่ใช้ในเกษตร (ไกลโฟเสต) และค่าใช้จ่ายสำหรับการรักษาฟื้นฟูสุขภาพของกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มป่วยจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร. 2565. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก <ddc.moph.go.th/uploads/publish/1388720230220111053.pdf>
4. กาญจนา รัตน์นราทร. ผลของโปรแกรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยในเกษตรกร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านศรีสว่าง อำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก <https://udpho.moph.go.th/>
5. ทวีวรรณ ศรีสุขคำ และรัตนา ทรัพย์บำรุง. การพัฒนาโปรแกรมสร้างเสริมความรู้ด้านสุขภาพด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวโพด จังหวัดพะเยา. วารสารควบคุมโรค. 2564; 47(3): 571 -83
6. ธวัชชัย เอกสันติ, นิภา มหารัชพงศ์, ยุวดี รอดจากภัยและ อนามัย เทศกะทีก. การพัฒนาโปรแกรมและผลของโปรแกรมสุขศึกษาและการส่งเสริมความรู้สุขภาพเพื่อลดความเสี่ยงทางสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในแปลงนาข้าว. วารสารวิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา. 2565; 8(2): 29-42
7. ศิริพร สมบูรณ์, ธนกร ปัญญาไสโสภณ, ชาศริต นุ่มสารพัตนิก, วิณา อยู่ภู, ศิภา ภูมมารักษ์
ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพต่อพฤติกรรมป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ไทยเกษตรศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ. 2565; 17(4): 317 - 25
8. จงรัก สุวรรณรัตน์, ธนกร ปัญญาไสโสภณ. การวิจัยและพัฒนารูปแบบความรู้ด้านสุขภาพต่อพฤติกรรมป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและระดับแอนิเมโกลินเอสเตอเรสในเลือดเกษตรกร. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ. 2565; 40(1): 84 -93
9. อีระยุทธ บุตรทหาร. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในอำเภอบึงปุด จังหวัดพังงา . วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 2565; 18(2): 47 - 56
10. มหาวิทยาลัยนเรศวร. คู่มือการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย. 2564. สยามพิมพ์นานาชาติ จำกัด. เชียงใหม่.
11. ปิยาพัชร นาคมุสิก. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและพฤติกรรมป้องกันการปนเปื้อนของเกษตรกรสวนทุเรียน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2566; 31(4): 124 -138
12. สำนักสื่อสารความเสี่ยงและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ. คู่มือกระบวนการสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ ในการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพ. 2564. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 18 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก <https://datariskcom-ddc.moph.go.th/download/>
13. ชินตา เตชะวิจิตรจากร. ความรอบรู้ทางสุขภาพ: ภูมูแจสำคัญสู่พฤติกรรมสุขภาพและผลลัพธ์สุขภาพที่ดี. วารสารพยาบาลทหารบก. 2561; 19(ฉบับพิเศษ): 1 - 11
14. ศิริพร สมบูรณ์, ธนกร ปัญญาไสโสภณ, ชาศริต นุ่มสารพัตนิก, วิณา อยู่ภู, ศิภา ภูมมารักษ์. ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพต่อพฤติกรรมป้องกันการแพ้พิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. ไทยเกษตรศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ. 2565; 17(4): 317 - 325
15. กนกวรรณ วรชينا, นิภา มหารัชพงศ์, ปาจารย์ อับดุลลาฮาซิม. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ

- พฤติกรรมกำรป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีจังหวัดนครพนม. วารสารวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพ. 2565; 15(3): 252-261.
16. ธิติพันธุ์ อยุ่ยั้ง. การพัฒนารูปแบบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกำรใช้สารเคมีในเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารวิชาการสาธารณสุขจังหวัดตาก. 2567. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก <https://library.takpho.go.th/web/files/3de81dc4ca242978596d9a9a01a9e0ef.pdf>. 17.
17. จิตติพัฒน์ สืบสิมมา, ทศนีย์ ศิลาวรรณ, ณิชชาภัทร ชันสาคร. พฤติกรรมกำรใช้และการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรเพาะปลูกพริกผู้ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช: กรณีศึกษา ตำบลสวนกล้วย อำเภอกันทรลัษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารพิษวิทยาไทย. 2560; 32(1): 9 – 25.